

## HOCAM VE ARKADAŞIM CAVİT ORHAN TÜTENGİL

*Muzaffer BUDAK*  
Şair ve Yazar

7.12.1979 günü öğleyin radyo spikeri değerli hocamm öldüğünü söylüyordu. Kim derdi ki Cavit Orhan Hoca kurşunları hedef olacak. Şimdi yıllar geçti. Yirmiyedi yıl önce, Diyarbakır Lisesi onikinci sınıf (son sınıf) öğrencisiydim. 1952 yılının güneşli bir sonbahar sabahıydı, rahmetli hoca yavaş adımlarla sınıfa girdi. Düzgün ve sade giyinişli hocayı o zaman tanımış oldum. Felsefe öğretmenini ve sınıf öğretmenimiz olarak derse başladı. Dersleri, hase derslerini aşan bilim seminerleri değerindeydi. Düzenli ve metotlu bir çalışması, çekici anlatımı, bizleri daha çok ilgiye ve çalışmaya itiyordu. Öğrencileri, ders kitaplarının dışındaki felsefe, sosyoloji, edebiyat ve sanat kitaplarına alıştırıyor, sosyal incelemeler için görevlendiriyordu. Sosyal reformlarla demokrasiye dayalı dinamik bir Türkiye yaratmak en büyük amacıydı. Sosyolog Ziya Gökalp ile ilgili incelemeler yapıyor, kaynaklara iniyor, Gökalp'in yakınlarıyla temas edip Gökalp'in bilinmeyen yönlerini su üstüne çıkarıyor, düşünce hayatımızda onun yerini daha çok değerlendiriyordu. Diyarbakır, hocamız için bir sosyal laboratuvar olmuştur. Diyarbakır neden bir Ziya Gökalp yetiştirmişti? Hangi nedenler, hangi kültür mirası büyük sosyologu Türk Milletine kazandırmıştı? Bu konuda, öğrenci arkadaşlarla beraber çalışıyordu. Yalnız Gökalp'e değil, Diyarbakır'lı diğer sanatçılara, ozanlara ve yazarlara eğiliyor ve incelemelerini sürdürüyordu. En önemli yanı bu çalışmalarını biz öğrencileriyle beraber yapıyor, bizleri sanata, edebiyata, felsefeye, sosyolojiye, bilime alıştırıyordu. Amacı kültürlü bir kuşak yetiştirmektir. Bu süre, Diyarbakır'lı diğer sanatçılar, Sait Paşa, Süleyman Nazif, Faik Ali ve İshak Sükûti ile il-

gili araştırmalarda bulundu. Onların yakınlarıyla tanışıp yetişme ortamları, hayatları, çalışmaları hakkında malzemeler toplayıp değerlendirmeler yaptı. Birgün bizleri Ziyal Gökalp'in akrabalarını ziyarete götürdü. Sanki, Gökalp aramızdaydı. O gün önemli bir gündü. Kısa bir zaman sonra bana, Süleyman Nazif'in eşi ve dayısının kızı merhum Lütfiye Hanımı ziyaret etmek istediğini söyledi. Bütün sınıf, arkadaşlarla beraber gidecektik. Gidip Lütfiye hanımdan ziyaret için gün aldım. Rahmetli Cavit Hocayla beraber sınıfca bir Cumartesi günü, ateşin yazar Nazif'in eşinin evine gittik. Güzel bir gündü. Hoca, Lütfiye Hanımdan Nazif'in çalışmalarını, gençlik yıllarını, hareketli günlerini soruyor, eminim ki kafasmda notlar tutuyordu. Birkaç gün sonra Cavit Hoca seni istiyor dediler. Öğretmenler odasının kapısında beni bekliyordu. "Bir ricam var" dedi. Süleyman Nazif'in çok yakını (Dayısının oğlu ve eşi Lütfiye Hanımın Kardeşi) Adil Tigrel ile kendisini tanıştırmamı istedi. Bugün aramızda bulunmayan Adil Tigrel'den randevü aldım, Yine bir Cumartesi günü Cavit Hoca ve ben, Adil Tigrel'i ziyarete gittik. O günü, beraber gidişimizi, oradaki anlamlı havayı hiç unutamıyorum. Evet yıllar geçti, o günü unutamıyorum ve ağlıyorum. Merhum hoca her gittiği yerde yapıcı bir hava yaratırdı. Eski Vali Adil Bey, Tütengil'e Süleyman Nazif'in piyasada bulunmayan eski yazı baskılı kitaplarını armağan etti. İki büyüğümün konuşmalarından aldığım zevki yıllar gölgeleyemedi. Hâlâ bir müzik gibi kulaklarımda ve karşımdadır. Bu sohbette hem hoca, hem ben epeyi bilgi edindik. Arada bana da Nazif hakkında bazı sorular soruldu. Sonunda Nazif'in nesrinin şiirinden daha güçlü olduğu yargısına varıldı. Cavit Hoca, Nazif'in özellikle "uygar cesareti ve nesri" üzerinde çok duruyordu. Sonra evden beraberce ayrıldık. Sokakta ilerleyince, hocama, bir sokak ötede merhum Nazif'in evini göstereyim dedim. Memnun oldu; evin önünden geçerken, "o ateşin ozan burada yürümüştür" sözleri hâlâ kulaklarımdadır. O zaman Diyarbakır'da öğrencilerin oturup dinleneceği bir lokal yoktu. Öğrenciler lokalini gerçekleştirmek istedi. Bunun için çok uğraştı, gösterdiğimiz bazı kahveleri beğenmedi. Maddî yokluktan bu çabası sonuç vermedi. Didinmesi öğrencileri içindi. Öğrencilerini iyi yetiştirmek, Türkiye'ye olumlu kişiler kazandırmak onun bir ilkesiydi. Birkaç ay sonra merhum Adil Tigrel, Tütengil'i ziyaret etmek istedi. Hocadan randevü aldım; yine güzel bir Cu-

martesi öğleden sonra hocamızın evine gittik. Konusu sanat olan bir sohbet dinledi. Sıram geldikçe bazı noktalara değiniyordum. Nazif, Gökaip ve Faik Ali aramızdaydı. Adil Bey, Gökaip ile geçen günlerini anlatırken dil konusunda büyük sosyoloğun Türkçeyi sadeleştirme çalışmaları üstünde durdu. Cavit Hocanın heyecanı ve zevki dikkatimi çok çekmişti. Bu sohbetler bir seminer gibiydi. İlk hürriyet hareketi öncülerinden gazeteci doktor İshak Sükûti'nin evini arayıp bulmak istiyordu. Sükûtinin bir yakını kaimadığı için hocanın aramaları sonuçlanmadı sanırım. Öğrenci arkadaşları birçok doğu klâsiklerine, batı klâsiklerine ve mitoloji kitaplarına alıştıırıyordu. Bu değerli hocamızla unutamayacağım bir yıl gelip geçti. Liseden mezun oldum. İstanbul'a geldim. İktisat Fakültesi'ne kayıt oldum. Hocam, aynı yıl İktisat Fakültesi sosyoloji kürsüsüne asistan oldu. Sekiz yıllık lise hocasının otuziki yaşında asistan olması, çevre tarafından gecikmiş olarak değerlendirildi. Oysa, onun güçlü iradesi, sabrı, zekâsı, bilim aşkı gecikmeyi yendi. Fakülte yöneticileri, İktisat Fakültesini de bitirmesini istedi. Sosyoloji asistanı ve iktisat öğrencisi Tütengil'le bu sefer sıra arkadaşım oldum. Dört yıl yanyana oturarak not tuttuk, ders dinledik. Onun üstün kültürü ve alçak gönüllülüğü bizi arkadaş yaptı. Artık, hocamla arkadaş olmuştuk. Yalnız ben değil, İktisat Fakültesine giren lise devre arkadaşlarımın hepsi hocayla arkadaş oldu. Canımız sıkıldıkça arkadaşlarla odasına gider, konuşmalarıyla teselli bulurduk. O bir eğitici idi. Bir loca, bir bilim adamı, bir düşünce yazarı, sosyolog ve sanatçıydı. Prens Sabahattin için derin çalışmaları oldu. Sabahattin Beyin düşüncelerini ve değerini "Prens Sabahattin" adlı eseri ile topluma yansıttı. Ziya Gökaip ile ilgili kitaplar yazdı. Türk Dil Kurumunun bilim ödülünü "Montesquieu" kitabıyla kazandı. "Az Gelişmenin Sosyolojisi" ve "Kırsal Türkiye" başarılı çalışmalarının sonucudur. Ders saatlerinin dışında bazan odasına gider, sanat ve toplum konularını konuşur, tartışır, ondan yararlı konuşmalar dinlerdim. Bazı konularda beraber çalışır, beraber incelemelerde bulunurduk. Ne zaman gittiysem başı önünde çalışırdı. Düzenli bir çalışması vardı. İki yılda doktorasını yaptığı gibi bu arada hiç yıl kaybetmeden dört yılda İktisat Fakültesini bitirdi. Kısa bir zaman sonra da doçent oldu. Artık sıra arkadaşlığımız son bulmuştu; yine dostluğumuz devam ediyordu. Çok sevdiğim bir yakınlığı kaybetmişim, çok üzüntülüydüm. Hocaya

gitmekte teselli buluyordum. Odasımın kapısına yaklaştığım zaman daktilo seslerini duydum, çalışıyordu. İçeri girmeye çekindim; koridorda biraz gezindikten sonra kapıyı çaldım, yalnız başımı uzattım, “girmeyeceğim marhaba almaya geldim” deyince, üzülerek her zamanki alçak gönüllülüğüyle ayağa kalkıp zorla içeri aldı ve “tam zamanında geldin bana lâzımsın” dedi. Ziya Gökalp ile ilgili bir kitabını daktilo ile yazıyordu. Ona, Gökalp’in intihar ettiği günleri, Nazif’in eşi Lütfiye Hanım geniş olarak anlatmıştı. İntihar nedenlerini aydınlatan sayfayı tamamlıyordu. Nazif’in eşinin ismini unutmuştu, bana sordu, cevaplandırımdım ve bölümü bitirdi: Bana da bazı bölümlerin müsveddelerini derlemek gibi ufak görevler verdi; bu görevleri elimden geldiği kadar yapmaya çalıştım: Kaldığım yurttan Şubat ve Haziran aylarımda yemek çıkmazdı. Cavit Hoca, Tatbuluş Lokantasında yemek yedi; ben de onun yanındaki İncegüzel’de yemek yedim. Yemekten sonra rastlarsak Üniversite bahçesinde gezinirdik. İnsanları çok severdi, hümanist bir insandı. Şimdi bunları yazarken sanki onunla beraberim. Ağlıyorum, ağlıyorum, hoca kurşunlara hedef mi olacaktı? O iyi insan, o büyük değer böyle mi gidecekti öbür dünyaya. Evet ağlıyorum, ardından ağlıyorum, hocamın, akadaşımın, ağabeyimin ardından. Fakülteden sonra levazım yedek subayı olarak Karaköse’ye gittim. Rahmetliyle mektuplaşıyorduk. Yalnızlık beni üzüyordu; onun mektupları bana maneviyat veriyordu. Ayrıca, Karaköse’nin tarihî ve sosyal durumu hakkında ona bilgi ve malzeme iletliyordum. O tarihlerde Cumhuriyet ve Dünya gazetelerine, ayrıca dergilere yazılar yazıyordu. Yazıları yayımlanan sayıları bana gönderirdi. Beni orada kitapsız bırakmazdı. İstanbul’a dönüşümde ilk işim rahmetliyi ziyaret oldu. Yine masasmda çalışıyordu. Artık, benim şiirlerim ve sanat yazılarımda, dergilerde ve fikir gazetelerinde yayımlanmaya başlamıştı. Dikkatle okur; beğenir veya beğenmez, ama yol gösterir, sanat çabalarımaya yön vermek isterdi. Memuriyet başladıktan sonra eskisi gibi sık sık görüşemiyorduk. Sıcak ilişki, dostluk manen sürüyordu. 1961 yılı olmuştu artık, rahmetlinin saçları ağarmaya başlamıştı. Hayatın zorluğu önceki yıllar gibi çok sık görüşmemize engel oluyordu. Vakit bulunca, yine Fakülteye koşup yanına giderdim. Bana şiir, düşünce ve sanat yazılarımla ilgili kartlar ve mektuplar da yollardı. Böylece, yıllar gelip geçiyordu. Yılda bir veya iki görüşmemiz olabiliyordu. Yeni çıkardığı kitaplarını

bana postalardı. Hocanın saçları bembeyaz olmuştu; benim de dö-külmüştü. Yıllar bizi de eskitmişti. Geçen yıl Tünel'de karşılaştık; yalnız değildi. "Merhaba Budak, görüşmemiz gerek" dedi. Bu son görüşüm oldu Tütengil'i. Olaydan bir hafta önce Etiler'den dö-nerken hocamı evinde ziyaret etmek aklımdan geçti, işim vardı, bir hafta sonra için düşündüm. O pazar gidecektim. İki gün önce 7 Aralık 1979 Cuma günü sabahleyin kurşunlara hedef oldu. Hiç akla gelir miydi? İnsanları çok seven bu hümanist insanı vuranlar onarılmaz bir hata yaptılar. Yalnızlığa alışamadım bir türlü, kar-şımdaki herşey sanki O. Sokakta köşeyi biri dönse o sanıyorum. Caddelerde karşıma her an sanki O çıkacak. Nurlar içinde yat-sın; yeri cennet olsun. Türkiye değerli bir bilim adamını kaybetti. O öldü, fakat eserleri arımdan yaşayacaktır.

